

ВІДГУК

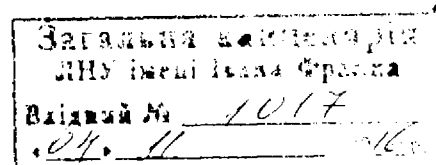
офіційного опонента про дисертацію Т.В.Ковалевича «Український національно-визвольний рух 1944-1989 років у інформаційному просторі Української РСР», представленій на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

За роки незалежності Українська держава завжди піддавалася загрози національної безпеки з боку північно-східного сусіда – Росії. Тому вважаємо, що тему дисертації потрібно розглядати як в загально-історичному плані, тобто одним із опозиційних інститутів тоталітарного режиму, так й у проблематичному, як складову українського національно-визвольного руху.

Події останніх років в Україні підтверджують не тільки наукове значення, але й суспільно-політичну важливість теми. Теперішня російсько-українська війна, яка отримала назву «антитеористичної операції», чимало дослідників вважають її одним із етапів боротьби українського народу за державну незалежність. «Гібридна війна», розв'язана російським правлячим режимом, несе в собі як фізичне і збройне насилля, так й морально-психологічне, передусім, застосування різних політичних та інформаційних дій. Адже відомо, що чимало стереотипів часів комуністичної влади збереглися в пам'яті окремих груп населення, які прагнуть впливати не тільки на внутрішні, але й зовнішні відносини нашої країни.

Відзначимо й те, що за роки незалежності, а, особливо, в останній період, чимало термінів, символів, гасел часів національно-визвольної боротьби 40-х-50-х років минулого століття стали сьогодні невід'ємним атрибутом на всіх рівнях – на різних урядових і громадсько-політичних засіданнях, чи якихось інших заходах чуємо – «Слава Україні» - «Героям слава». Тому, в нинішніх умовах російсько-української війни, коли особливо ведеться російська пропаганда проти всього українства, тема дисертації незаперечно є актуальною.

Гадаємо, що актуальність теми дисертації викликана також потребою виявити особливості протікання процесу національно-визвольної боротьби в інформаційному просторі. З другого боку, це викликано й потребою сучасної

української історичної науки вивчати нові пласти історії й переосмислювати попередні наукові здобутки. Все це й підштовхує науковців до нових пошуків.

Незважаючи на складність теми, Т.Ковалевич чітко сформулював об'єкт, мету і завдання дослідження. Переконливими є обґрунтування географічних меж і хронологічних рамок дисертації. Однак, подаючи мету роботи, автор вказує верхню межу дисертації 1990 рік (с.5), тоді, коли у заголовку й хронологічних межах чітко окреслено – 1944-1989 рр.

Новацій ні риси дисертації полягають, передусім, в тому, що дисертанту на основі різноманітних джерел вдалося показати радянську інформаційно-пропагандистську діяльність щодо створення негативного образу українських націоналістів, так проілюструвати зміну цієї інформації у пресі й інших друкованих виданнях, а також на радіо та у кінематографі. Крім того, розкрито співставлення образу ворога-націоналіста, котрий нав'язувався владою, і того образу, який формувалася у населення внаслідок або всупереч цьому нав'язуванню.

Здобувач продемонстрував глибоку обізнаність із історіографією проблеми. Проте, вже перше речення у параграфі «Історіографія» (с.10), на нашу думку, не цілком правильно сформульоване. Т.Ковалевич пише: «Видавничо-пропагандистська діяльність тоталітарного режиму, попри весь свій розмах і вплив, що чинився протягом десятиліть, не привернув (напевно, не привернула) особливої уваги дослідників». Очевидно, що вірніше було б сказати, що «видавничо-пропагандистська діяльність і т.д., не привернула особливої уваги дослідників щодо вивчення українського національно-визвольного руху, або як у авторефераті «стосовно теми українського націоналізму».

Ще один момент до цього ж параграфу. У списку використаної літератури значиться тільки одна праця відомого дослідника шістдесятництва й дисиденства Ю.Зайцева – антирежимний рух (1956-1991). Електронний ресурс. Взагалі, нині й, очевидно, до якогось певного часу отой «електронний режим» буде популярним, а потім, знову, все повернеться до книг. До чого все це я веду. Дисертант не знайомий з працями науковців Інституту українознавства.

Якби він ближче до цього питання підійшов в багатьох моментах були проставлені цілком інакші й інші акценти. Не буду тут все говорити, бо то, надзвичайно глибоке й широке питання, коли йдеться про український національно-визвольний рух в окресленій темі. Думаю, щоб які тут не виникали дискусії, ми в цьому питанні ніколи не прийдем до якогось певного знаменника. Скільки голів стільки й думок. Вважаємо, що потрібно було б у дисертації більше використати праць цього науковця коли йдеться про Український народний фронт, Український народний комітет, Українську загальну народну організацію, яких опубліковано кілька десятків, в т.ч. великі збірники документів, а також його книгу «Поезія під судом КДБ». Не потрібно сперечатися, але хочу авторові сказати і про те що шістдесятництво і дисиденство ніколи не було стихійним рухом, а це був тяглий процес національно-визвольного руху.

Думаємо, що роботу тільки підсилило б використання монографій Н.Жив'юк «Діяльність ОУН на Житомирщині» й В.Барана «Україна в 1950-х 1960-х рр.» і «Україна: новітня історія (1945-1991)», в яких висвітлюються політичні та духовні процеси в Україні, що безпосередньо торкаються й теми яка сьогодні захищається.

Джерельна база дисертації відзначається різноплановістю та інформативною насиченістю, що дозволила авторові всебічно вивчити проблему. Зокрема, в роботі використані документи і матеріали Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Держархіву Львівської області, Галузевого державного архіву СБУ (це правильна назва установи) та Центрального державного кінофотофону архіву ім.Г.С.Пшеничного. Цінним джерелом для написання роботи авторові послужили фундаментальні збірники документів і матеріалів, мемуари учасників руху опору 60-х-80-х років, спогади учасників визвольного руху. Відрадіним є факт використання у дисертації інтерв'ю з колишніми вояками УПА, записаних особисто здобувачем. Значну кількість матеріалів почерпнуто також із засекречених у радянський час відомчих праць співробітників КДБ.

Критично проаналізовано велику кількість радянської публіцистики, преси, кіноматографічних стрічок, зроблено відповідні висновки. Також подано методологію дослідження, окреслено понятійно-термінологічний апарат.

Цілком вірно висвітлено у дисертації форми і методи українського визвольного руху з 1944 року, тобто з часу остаточного становлення на західноукраїнських землях радянської влади в боротьба сталінського режиму проти українського націоналізму. Тут автором наведено низку пропагандистських творів письменників, публіцистів того періоду.

Хочеться підтвердити думку М.Чубатого, що не можна всіх праць радянських вчених, присвяених критиці націоналізму відкидати, адже, як пише дисертант, в деяких з них подаються згадки, що дають уявлення про погляди тодішніх діячів національно-визвольного руху. Тут він наводить вислів відомого українського письменника Р.Іваничука про памфлети Т.Мигалія. Я би, наприклад, також, як би це дивно не звучало, сказав й таке про книгу Чередниченка (Чернявського) «Націоналізм проти нації». Тут автор подає дуже розлогі витяги з націоналістичних видань, зокрема із «Розбудови нації» і «Сурми» - органів ОУН, тоді ще Є.Коновальця. Тому думаючи читач, не важно як ця книга називалася міг дещо й почерпнути для себе матеріалу про суть націоналізму, його ідейні засади і, зрештою, про кінцеву мету боротьби.

Загалом дисертаційна робота Т.Ковалевича легко читається і, це переплетіння з цитатами з тодішніх книг чи преси, просто її підсилює, й, надає своєрідного забарвлення, я би, навіть, сказав колориту.

Однак не може бути все так гладко. Напевно, розкриваючи радянську критику діяльності греко-католицької й автокефальної церков, авторові вартувало би віддати належну увагу дослідникам цієї проблеми і назвати книги сучасних науковців – М.Гайковського, І.Паславського, О.Турія та ін.

Вже, коли йде мова про греко-католицьку церкву, то потрібно дисертанту бути трішки обережнішим, де на стор.106 він пише, що греко-католицька церква мала переважний вплив серед населення Галичини, Буковини й Закарпаття. Так, ця теза правильна, окрім Буковини тому, я недаремно згадав

працю М.Гайковського, адже в нього є монографія й я вважаю незважаючи на те, що вона була опублікована ще у брежнєвські роки є дуже вартісною.

Тепер, ще стор.107, що відноситься у/АПЦ, яка ніколи не засновувалася й цілком правильно дисертант зазначає, тільки так миттєво, що вона була створена, підкреслюю, декретом С.Петлюри 1 січня 1919 р., що передувало її створенню, на це є солідні наукові розвідки. Власне, автокефальна церква, не знаю, де дисертант таке вичитав, була розпущена у 1930 році, а не у 1937 р., у зв'язку з процесом Спілки визволення України й про це є офіційні церковні документи. А початок її поклав, правильно у дисертації писано 1919 рік, але офіційно вона була утверджена на Всеукраїнському православному соборі у Києві 1921 року. Про це тепер появилось багато книг і збірників документів.

Ще торкнуся, як я вважаю, дуже такого вразливого питання, як звільнення ректора нашого університету Є.К.Лазаренка. Хочу сказати дисертантові, якщо вже зачіпається така тема, то її, оскільки вона дуже вразлива, треба таки досить дослідити, а вже як писати про неї, то присвятити більше уваги та й подивитися солідні розвідки В.Бадяка й В.Гориня.

І, на остаток, авторові вартувало б, хоч дещо бути уважнішим до написання біографічних назв. Все-таки на Буковині є с.Киселиця (с.153) Путивльського, а не Тупильського району. Але, очевидно, це описка. Думаємо, що наш дисертант дуже добре знає географію.

Вважаємо, що дисертація Т.Ковалевича «Український національно-визвольний рух 1944-1989 років у інформаційному просторі Української РСР» є першою комплексною працею, виконана самостійно на належному науковому рівні й заслуговує на те, щоб її авторові було присуджено науковий ступінь кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент,
доктор історичних наук,
професор, головний
науковий співробітник
відділу новітньої історії
Інституту українознавства
Ім.Ів.Крип'якевича НАН України

І.Г.ПАТЕР

Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України	
Підпис	<i>І.Г.Патер</i>
ЗАСВІДЧУЮ	
Вчений секретар	<i>І.Г.Патер</i>
"04" червня 2016 р.	